

BEVEZETŐ

A PHC 2016-os első számát, egyben a folyóirat első tematikus számát, a végrehajtó funkciókat különféle populációkon vizsgáló hazai kutatásoknak szenteljük. Az ilyen jellegű vizsgálatok az elmúlt években a külföldi kutatók érdeklődésének is a homlokterébe kerültek. Mindez világszerte új elméleti modellek kidolgozását, valamint különböző gyakorlati tréningek és terápiás eljárások kifejlesztését tette lehetővé. Noha számos kutató megpróbálta a végrehajtó funkciók definícióját megalkotni, mind a mai napig nem született általánosan elfogadott meghatározás. Jelen kötet szerkesztése során a végrehajtó funkciók fogalmának egy tág meghatározását érvényesítettük: eszerint a végrehajtó funkciók kiemelt szerepet játszanak a döntéshozatalban, a feladatok és gondolatok váltása során, az irreleváns információk elnyomásában, a feladat-orientált célok kitűzésében és azok aktívan tartásában, valamint a figyelmi kontroll és a munkamemória folyamatok bizonyos szakaszaiban (Lásd Dreisbach, 2012)¹. A kötet első része (négy tanulmány) a tipikus fejlődést mutató csoportokkal végzett vizsgálatok eredményeit foglalja össze, míg a második rész (három tanulmány) atipikus csoportok sajátosságait vizsgálja.

Rózsa Sándor és munkatársai a végrehajtó funkciók mérőeszközei közül az Iowa Szerencsejáték Feladattal végzett vizsgálataikat mutatják be. E neuropszichológiai paradigma alkalmas azoknak a kognitív funkcióknak a mérésére, amelyek meghatározó szerepet játszanak komplex döntési folyamatokban. A kutatás különböző életkori csoportok (15-75 év) teljesítményeit hasonlítja össze, és értékes adatokkal szolgál a végrehajtó funkciók élethosszon át tartó változásának a követéséhez.

Mohai Katalin és munkatársai négy végrehajtó funkciót vizsgáló eljárás hazai adaptációjának eredményeit mutatják be. A kutatás egyik célja korszerű és megbízható diagnosztikai eszközök kifejlesztése volt a hazai pedagógiai szakszolgálatok számára. A kifejlesztett tesztek jelentős hiányt pótolnak a végrehajtó funkciók klinikai vizsgálati eszköztárában.

Kövi Zsuzsanna és szerzőtársai a munkamemória-tartalmak frissítésének hatékonyságát vizsgálták az úgynevezett *n-vissza feladattal* 9-20 éves gyermekek és fiatalok részvételével. A vizsgálati személyek teljesítményének leírására

---

¹ Dreisbach, G. (2012). Mechanisms of Cognitive Control The Functional Role of Task Rules. *Current Directions in Psychological Science*, 21 (4), 227-231.

különböző mutatókat használtak, melyek alapján a különböző életkori szakaszokban eltérő teljesítménymintázatokat tapasztaltak.

Szappanos Csilla és szerzőtársai ugyancsak az *n-vissza feladatot* alkalmazták, mégpedig memóriatréning céljából, 11-12 éves gyermekekkel. A fejlesztésben részt vevő gyermekek nemcsak a memóriavizsgálatokban mutattak jelentős javulást, hanem egyéb iskolai teljesítményt mérő feladatokban is. Ezek a transzfereredmények alapul szolgálhatnak majdani terápiás beavatkozások tervezéséhez.

Marton Klára és szerzőtársai figyelemzavart mutató gyermekeknél vizsgálták a gátlási funkciókat: kognitív szinten az interferenciával szembeni ellenállást, viselkedés szinten pedig a szenzoros élménykeresést és a reaktív gátlást. E végrehajtó funkciók együttes vizsgálata a szerzők szerint arra utal, hogy a figyelemzavart mutató gyermekek gyenge gátlási funkciói mögött különböző háttérmechanizmusok elégtelen működése állhat.

Szöllősi Izabella és Marton Klára afáziás felnőtteknél vizsgálták különböző gátlási mechanizmusok – válaszgátlás, proaktív interferenciával szembeni ellenállás és külső zavaró ingerekkel szembeni ellenállás – működését. Eredményeik a nyelvi zavarok és a végrehajtó funkciók között fennálló dinamikus interakciók fontosságára hívják fel a figyelmet.

Vargáné Molnár Márta és Guld Beáta áttekintő tanulmányukban krónikus veseelégtelen gyermekek csoportjaiban vizsgálják a végrehajtó funkciók megváltozott fejlődését. A szerzők a végrehajtó funkciók és a különböző környezeti, biológiai és pszichés tényezők közötti interakciókat elemzik eltérő életkorokban és kezelési stádiumokban. A tanulmány egy Magyarországon még kevésbé kutatott gyermekcsoport neurokognitív fejlődésének befolyásoló tényezőit mutatja be.

A fenti tanulmányok kötetbe rendezésével átfogó képet kínálunk a hazai kísérleti- és neuropszichológiai kutatások egy fontos területéről. A hivatkozott kutatások azt bizonyítják, hogy az életkori, klinikai diagnosztikai, és más mutatók alapján képzett csoportok közötti különbségek mellett jelentős egyéni eltérések is fennállnak a végrehajtó funkciók terén. Metodológiai szempontból megállapíthatjuk, hogy a végrehajtó funkciók vizsgálatának metodikáját, és a kapott eredmények értelmezését egyaránt meghatározza a kutatók által alkalmazott elméleti keret. A fenti vizsgálatok azt is meggyőző módon bizonyítják, hogy a végrehajtó funkciókra irányuló alapkutatások és alkalmazott kutatások eredményei jól hasznosíthatók a pedagógia, a klinikai diagnosztika és terápia, valamint a gyógypedagógia legkülönbözőbb területein: a végrehajtó funkciók vizsgálati és intervenció módszereinek fejlesztése mind a hétköznapi életben való adaptív viselkedést, mind az iskolai előrehaladást pozitív módon befolyásolhatja.

2016 október

Marton Klára, a kötet szerkesztője – Szummer Csaba főszerkesztő